Izvorni znanstveni članak / original scientific article UDK/UDC: 323.1:008

NACIONALNA KULTURA U VIDIKU TRADICIONALISTIČKE ŠKOLE

Asim Delibašić
e-mail: asim.delibasic@gmail.com

ABSTRACT

U modernom svijetu, religija i tradicija bile su pod snažnim pritiskom suvremenih koncepcija o tome što bi čovjek i društvo trebali biti, što je rezultiralo prodorom izvjesnih ne-religijskih ideja o značenju ljudskog društva u same centre zvaničnih religijskih organizacija. To je posebno tačno u slučaju vjerovanja u tradicionalni i drevni karakter nacionalne kulture, kojeg zvanične vjerske zajednice na Balkanu usrdno promiču, ostavljajući dojam da je nacionalna kultura prirodno produljenje jedne religijske tradicije, i da je poput nje drevna i vječna, a za vjernike obavezujuća jednako kao i sama vjera. Iz ovog karaktera drevnosti i vječnosti nacije, neki su čak i izveli zaključak da je nacionalizam sasvim uskladiv sa doktrinom Tradicionalističke škole koja je poznata po svojoj dubokoj kritici modernog svijeta i svom izlaganju tradicionalne metafizike. U ovom radu mi nećemo zalaziti u razmatranje teorija izvjesnog broja danas utjecajnih političkih i religijskih mislilaca koji tvrde da su njihove, prilično sinisterske, ideje o uređenju jednog tradicionalnog društva današnjice utemeljene na doktrini Tradicionalističke škole, već ćemo nastojati pokazati da je sama ideja "nacije i nacionalne kulture" izgrađena na samim metafizičkim antipodima onoga što tradicionalistički autori nazivaju Tradicijom i da ne samo da ne može biti efektivno postavljena na temelje doktrine ove škole, već i da se, u njezinom vidiku, može promotriti jedino kao jedna veoma pogubna moderna devijacija.

Ključne riječi: nacija, nacionalna kultura, demokracija, tradicija, kvantitet, individuacija, uniformnost.

NATIONAL CULTURE IN THE SCOPE OF TRADITIONALIST SCHOOL

In the modern world, religion and tradition were under the formidable pressure of contemporary conceptions of what man and society should be, which resulted with the penetration of certain non-religious ideas about the meaning of human society into the very centers of official religious

organizations. This is particularly true in the case of belief in the traditional and ancient character of national culture, which is promoted by official religious communities in the Balkans, and which gives the impression that national culture is a natural extension of a religious tradition – that it is ancient and eternal, and binding on believers, just like faith itself. From this character of the antiquity and eternity of nation, some have even drawn a conclusion that nationalism is fully compatible with the doctrine of the Traditionalist school which is known by its profound critics of the modernity and its exposition od the traditional metaphysics. In this paper, we will not discuss the theories of various authors who believe that their, rather sinister, ideas about how a traditional society of today should be organized, are based on the doctrine of the Traditionalist school, but we will try to show that the ideas of "nation and national culture" are built at the very metaphysical antipodes of that what the main traditionalist authors called Tradition and not only that these ideas cannot be effectively founded on the doctrine of this school, but also, in the original traditionalist perspective, they can only be seen as one very pernicious modern deviation.

Keywords: nation, national culture, democracy, tradition, quantity, individuation, uniformity.

1.0 Uvod

Tradicionalistička škola ima dva utemeljitelja: francuskog filozofa René Guénona (1886-1951.) i njemačko-švicarskog filozofa Frithjofa Schuona (1907-1998.). Pored ove dvojice izvornih filozofa, ova škola mišljenja imala je i druge, veoma poznate, autore u polju komparativnih religija, sakralne umjetnosti, kozmologije i filozofije, kao što su Titus Burckhardt, Ananda K. Commaraswamy, Martin Lings, S. H. Nasr, William Stoddart, Harry Oldmeadow, James Cutsinger Smith i drugi. Iako ova škola nosi prefiks "tradicionalistička" u svome nazivu, način na koji se ova riječ u njoj shvata nije ono što podrazumijeva svakodnevno iskustvo prosječnog čovjeka. Naime, u mišljenju ovih autora, Tradicija nije definirana kao neki pojedinačni način življenja i vjerovanja, već kao "primordijalna tradicija," tj. kao "najizravnija manifestacija" sophia-e perennis – vječne i nepromjenljive mudrosti koja čini moždinu svake sakralne tradicionalne forme, bila ona islam, kršćanstvo, judaizam, hinduizam, budizam, taoizam, ili religije Indijanaca Sjeverne Amerike. (Cf. Stoddart, 2009) Ono što se u ovoj školi definira kao Primordijalna Tradicija može biti definirano i kao zbiljnost koja suštinski podrazumijeva čovjeka kao takvoga i njegovo mjesto u univerzumu kao takvome. Ona bi se dala opisati i kao "jedno neprekidno prenošenje, kroz bezbrojne generacije, duhovnih i kosmoloških principa, nauka, i zakona koji proishode iz objavljene

religije: naime, jedno prenošenje u kojem ništa nije zanemareno, od uspostavljanja društvenih poredaka i načina ponašanja do kanona koji reguliraju umjetnosti i arhitekturu, ornamentaciju i odijevanje." (Perry, 1999: 15) Tako definirana tradicija je scientia sacra, znanost posve nepoznata modernom mentalitetu, koja povezuje sve stvari sa višim ravnima bitka, i ponekad čak sa krajnjim Počelima.

Važan aspekt Tradicionalističke škole predstavlja i kritika modernog svijeta. Ta škola mišljenja, u početku, ima dva aspekta: jedan je da raznolike i relativne forme očitovanja Božanske Istine svodi na isti nadformalni korijen, i drugi je da odbacuje ono što u Očitovanju ne predstavlja ovu Istinu, odnosno ono što se javlja jednostavno kao različite razine poricanja Božanske Stvarnosti u domenu Relativnog kao takvog. Takve forme možemo vidjeti u modernom svijetu koji je, prema René Guénonu, izgrađen na antipodima Božanske Istine. Modernost uključuje mnoge različite aspekte u sebi, bilo da je riječ o modernoj filozofiji, društvenim znanostima, čisto empirijskim prirodnim naukama, ili o prefinjenijim manifestacijama ljudske imaginacije u različitim umjetnostima, poput slikarstva, pjesništva i književnosti, ili pak da je riječ o sveukupnom ozračju ljudskoga bitisanja, jednom novom svijetu materijalizma i industrije, kojeg je čovjek počeo da stvara vjerujući da nikakva viša zbiljnost osim zemlje ne postoji i da je čovjekovo zemaljsko stanje jedina čvrsta i nepotresiva istina za koju smo se dužni boriti i koja mora biti cilj svih naših mišljenja i djelovanja. U svijetu prožetom luciferijanskim svjetopogledom, religija i tradicija bivaju pod snažnim udarom svjetovnosti. Štaviše, različite religijske tradicije, i na Zapadu i na Istoku, pod stravičnim pritiskom svog modernog okruženja, postaju denaturisane modernim ideologijama koje u religijske perspektive često uvode elemente koji su im ili posve strani ili predstavljaju krivotvorenja drevnih ideja. Na društvenoj i političkoj razini, koja se može smatrati najrelativnijom od svih, takva krivotvorenja su česta i općeprihvaćena, a u nekim slučajevima čak i usrdno promicana od strane zvaničnih religijskih organizacija.

Svrha ovog članka je da istraži kako ova dva posve moderna društvena fenomena, sa dubokim utjecajima u današnjem svijetu, naime fenomeni nacije i nacionalne kulture, mogu biti postavljeni u kontekstu učenja Tradicionalističke škole. Ovo pitanje je iznad svega aktualno zbog zvaničnih religijskih zajednica, institucija, i organizacija koje nacionalizam u stvarnosti vide nerazdvojivim od tradicije svoje religije, što smjera krivotvorenju izvorne ideje tradicije i u sebi nosi klice rasizma, etnonacionalizma, i religijske nesnošljivosti. U ovom radu mi nećemo zalaziti u razmatranje teorija izvjesnog broja

danas utjecajnih političkih i religijskih mislilaca koji se deklariraju tradicionalistima, već ćemo nastojati pokazati da je sama ideja "nacionalne kulture" posve suprotna sa samom prirodom Tradicije i da ne samo da ne može biti efektivno postavljena na temelje njezinog učenja, već i da se, u njezinom vidiku, može promotriti jedino kao jedna veoma očigledna moderna devijacija.

2.0 Historijski korijeni nacije i demokracije

Demokracija i nacionalizam su relativno novi fenomeni, koji su ušli u postojanje sa prosvjetiteljstvom i Francuskom revolucijom. (Anderson, 1991) Glede njihove sveudiljne prisutnosti na svjetskoj sceni, ova dva oblika društvenog uređenja karakteristična su za industrijsko društvo i kapitalističku ekonomiju. I demokracija i nacija su utemeljeni na trima počelima: egalitarizma, koje zahtijeva jednaka prava za sve i uništavanje elita; bratstva, koje podrazumijeva stvaranje jedne nepregledne masovne zajednice istih i sličnih; i slobode, koja je obično viđena kao erupcija humanizma i razaranje onoga što je nekada obuzdavalo jednu čisto i prosto ljudsku narav. Kao takvi, i demokracija i nacija su posve različiti i neuskladivi sa agrarnim i predindustrijskim civilizacijama u kojima su postojale prije koncepcije ljudske obaveze, negoli ljudske slobode i prava; prije kvalitativna podjela društva na kaste i staleže, negoli kulturalno jednolika masovna zajednica; i prije prepoznavanje hijerarhije u upravljanju ljudskim društvom, negoli demokratsko odlučivanje većine o tome što društvo treba biti. (Gellner, 1983) Iako se većina ovih ideja danas smatra zastarjelim, lošim, i pogubnim za pojedinačnog čovjeka, one su bile ono što je, u stvarnosti, činilo život ljudi u društvima koja su još uvijek bila tradicionalna. (Cf. Schuon, 1999) Ova razlika između jednog i drugog društvenog sistema, ukazuje na nedvojbenu novost i netradicionalni karakter nacije i demokracije.

Postupno nestajanje tradicije iz društvenog života Europe pojavilo se na historijskoj pozornici zajedno sa kapitalizmom i industrijskim dobom. Iako su promicatelji progresa, ovu veliku promjenu skloni nazivati "najbržim napretkom" u historiji čovječanstva, u stvarnosti, ona je, po svim svojim distinktnim odlikama, bila prije nagli prekid kontinuiteta i uništavanje svega što je činilo dotadašnju civilizaciju, negoli njenim razvijanjem i napredovanjem. Izvjesna inherentna destruktivnost novonastalog poretka danas je veoma razvidna u katastrofalnim efektima na globalno prirodno okruženje koji su uslijedili zajedno sa znanstvenim i industrijskim razvojem, dočim specifično moralno posrnuće društva, jednu okrutnost i nepravednost izdignutu na nivo odnosa između naroda i civilizacija, nije potrebno

posebno ni spominjati. Na čisto društvenoj ravni, u ovom novonastalom poretku, jasno se može razlučiti tendencija ka kulturalnoj uniformnosti i povanjštinjenju ljudske aktivnosti: obje ove tendencije doprinose da se društvo brzo mijenja i usklađuje sa trendovima, što sveukupno porađa jedan vječno gladni konzumerizam koji, udružen sa masovnom proizvodnjom i neobuzdanom kreativnošću, dovodi do kolosalnog uništavanja životnog okruženja, a samim tim i skraćivanja životnog vijeka cjelokupnog čovječanstva. Kao da duboki temelji svijeta šalju poruku čovjeku da nije moguće biti istovremeno posve slobodan i posve održiv.

Predindustrijski svijet bio je iznimno kulturalno raznolik: sastojao se od mnogih kulturnih, religijskih, i lingvističkih zajednica. To je, također, bio svijet u kojem je moć u društvu bila centralizirana a ne razastrta kroz društvo. Monarsi su uglavnom imali na umu da određena kolektivna prava etničkih grupa moraju biti poštovana, i većina velikih imperija svijeta bila su multikulturalna okruženja u kojima su pojave genocida i etničkog čišćenja bile uglavnom neprisutne. (Cf. Stoddart, 2009; Mann, 2005) Glavna podjela u tradicionalnim agrarnim civilizacijama nije bila ona između "kulturalnih grupa," koliko između "staleža"; podjela rada u takvim društvima bila je fiksna i bez mogućnosti, ili pak sa veoma malom mogućnosti, promjene profesije tokom jednog životnog vijeka. Nadalje, većina profesija bile su prenošene sa roditelja na dijete, a mnoge od esnafskih zajednica razvijale su svoju vlastitu kulturu i katkada vlastite sisteme komunikacije. Većina stanovništva bila je nepismena, dok je jezik bio uraznoličen i razlikovao se, veoma značajno, od jednog područja do drugog, ili često od jednog staleža do drugog. (Gellner, 1983)

S početkom industrijalizacije dogodilo se nešto što je promijenilo stvari iz temelja: izmišljena je mašina, a rukovanje mašinom u industrijskim postrojenjima zahtijevalo je relativno visok nivo pismenosti i sofisticiranosti – daleko viši negoli rad s plugom – dok je masovna produkcija, i razvoj proizvodnih pogona, zahtijevao veliki broj radnika. To je uslovilo rast gradova u koje su se slijevali ljudi sa sela sa svojim nerazumljivim vernakularima i nudili svoju radnu snagu na tržištu rada. Rast industrije iziskivao je rastuću sofisticiranost radnika – ljude koji su bili u stanju čitati uputstva za rad s mašinom, obučiti se za rad u industrijskim postrojenjima, i biti u stanju odgovoriti na različite administrativne aspekte gradskog života – to je uslovilo pojavu jednog općeg sistema generičkog obrazovanja na osnovu kojeg su se mogle sticati nove specijalizacije i mijenjati profesije, i koji je vremenom postao proširen na cijelo društvo. Takav obrazovni sistem podrazumijevao je dvije iznimno bitne, ali ranije neviđene, pojave:

"standardizirani jezik," zajednički svim pripadnicima nacije koji pohađaju državni sistem edukacije, i pojavu "nacionalne kulture," koju su kroz školstvo usvajali svi. (Gellner, 1983)

Nacionalna kultura, prema tome, bila je sasvim nova stvar, koja se razvijala zajedno sa razvojem industrije i proizvodila jedan posve novi tipa društva. Njezino širenje, štaviše, dovelo je do destrukcije lokalnih organskih kultura i tradicija, dok je religija, u tom novom svijetu, postala tek jedna od mnogih stvari svakodnevne kulture (uz praćenje sporta, čitanje novina, gledanje TV-a, rada u fabrici) a ne jednim ozračjem koje je, nekada, u agrarnim civilizacija, prožimalo cjelokupan život ljudi. Iako nacionalna kultura pripisuje sebi karakter drevnosti i primordijalnosti, ona je, ipak, jedan narativ izmišljen od strane intelektualnih elita. (Cf. Hobsbawn, 1983; Gellner, 1983) Taj narativ imao je karakter prividne drevnosti obzirom da je počesto uključivao neke stare etničke elemente, dijelove lokalnih kultura koje je integrirao u definiciju sasvim novog nacionalnog identiteta za kojeg se tvrdilo da je postojao oduvijek. Iako je nacionalna kultura jedna "sintetička kultura," njezina pojava je bila neminovna: pošto svaki društveni sistem ima prirodnu tendenciju da razvije svoju kulturu, nacionalna kultura je, naprosto, morala da se razvije u sistemu masovne zajednice i industrije. (Gellner, 1992) U svojoj suštini ona je predstavljala vezivni element i temelj jednog novog kolektivnog identiteta koji je učinio da ljudi više ne razmišljaju o sebi u odrednicama jednog sela ili doline, već jedne ogromne države i multimilionske nacije. To je nešto što izvan svijeta opće pismenosti, nacionalnog školstva, i printanih medija – koji su svakodnevno izvještavali o svemu što se događa u granicama jedne velike nacionalne države, stvarajući tako osjećaj povezanosti između ljudi i grupa koji ranije nisu ni znali jedni za druge – nije moglo postojati. (Anderson, 1991) U takvom društvenom uređenju kultura zajednice je postala svevažno pitanje, dok je u feudalnim i agrarnim civilizacijama, naprotiv, pitanje kulture bilo uglavnom beznačajno. Prisjetimo se ovdje kako je Ernest Gellner mudro, i ne bez humora, primijetio da ukoliko bi neki kasablija, u feudalnom društvu, jedno jutro doznao da je lokalni paša smijenjen i da je postavljen novi, i ukoliko bi "u tom trenutku njegova žena se usudila upitati ga kojim jezikom novi paša govori u intimi svoga doma (...) nesretni kasablija bi joj uputio jedan oštar pogled, i pitao bi se kako će se nositi sa svim novim poteškoćama kada mu je, u isto vrijeme, žena prilično skrenula s uma." (Gellner, 1983: 127)

3. Organska i liberalna demokracija

Sami fenomen nacionalne kulture i nacijske države historijski koincidira sa demokracijom i demokratskim počelom, mada se on danas može doimati njemu suprotstavljenim. U tom smislu bitna je činjenica da je nacija jedno "horizontalno bratstvo" zasnovano na ideji jednakosti, koje je ušlo u postojanje zajedno sa kolapsom velikih svjetskih carstava, monarhijskih sistema, i podjele društva na staleže. (Hobsbawn, 1983) Maternica ovog nacionalnog osjećaja bratstva, i nacije općenito, bila je nacionalna država, naime jedna teritorijalna upravna jedinica, koja je, po definiciji, bila centralizirana i birokratska, zasnovana na idealu društva jednakih ljudi koje ne uvezuje pripadnost istome staležu, već dijeljenje istoga jezika, porijekla, često i iste religije i rase, kao i osjećanje pripadnosti toj jednoj i istoj državi čiji smisao postojanja je da štiti tu kulturu. (Gellner, 1983)

Srastanje kulture i političke moći je veoma brzo počelo davati svoje svirepe izdanke u formi asimilacija, deportacija, etničkih čišćenja, i genocida činjenih nad svim onima koji nisu bili identificirani sa dotičnom kulturom. Ova zla strana demokracije proizlazi iz činjenice da demokracija povezuje narod sa državom, naime jednim "oblikom ljudske zajednice koji (uspješno) polaže pravo na monopol legitimnog fizičkog nasilja unutar pojedinačnog teritorija." (Weber, 2004: 33) Od časa kada jedan narod, ili etnička grupa, preuzme vlast nad državom, ona automatski preuzima i vlast nad ovim monopolom, i u cilju da država opstane oni nad kojima se vlada uvijek se moraju pomiriti sa činjenicom da je vlast u rukama drugoga. Avaj, u većini slučajeva takva društva skončavaju u nekom vidu pobune i u posljedičnoj tiraniji vladajuće većine.

Određena principijelna suprotstavljenost čini se kao da je upisana u samoj riječi demokracija: naime, riječ demos može biti interpretirana ne samo kao demos koji označava nedefiniranu masu ljudi, rulju, ili građane, već i kao ethnos koji označava zajednicu definiranu u kulturalnom smislu (bilo lingvistički, religijski ili rasno) i distinktnu u odnosu na neku drugu kulturalnu zajednicu. (Mann, 2005) Etnička ili organička koncepcija nacije i demokracije obično biva predložena kao idealan sistem društvenog uređenja od strane desničarskih političkih stranaka i teoretičara koji insistiraju na kulturalnoj homogenosti društva kao jedinom prirodnom okruženju u kojem bi pripadnik nacije trebao da odrasta i živi, jer prisutnost druge kulture je promotrena kao nešto što je pogubno za naciju, nešto što dovodi do onečišćenja i kvarenja tog prirodnog okruženja nacionalne kulture. Iako ovakve perspektive ne moraju nužno biti orijentirane na etničko čišćenje i

genocid, u njihovom viđenju, pripadnici drugih kultura, ipak, mogu biti jedino građani drugog reda. Taj zahtjev pretpostavlja da u jednom društvu mora postojati razlučenje između naroda i ne-naroda, to jeste onih koji imaju tek jednu drugostepenu i slučajnu vezu sa organskim jedinstvom dotičnog društva – takva diskriminacija zamišljena je s ciljem da ima protektivnu ulogu s obzirom na kulturu i tradiciju, koje su uvijek predočene kao ugrožene od strane etničkih i religijskih manjina sposobnih dokinuti to prirodno jedinstvo naroda ako im se dodijele jednaka prava. (Lupp, 2005: 213)

Tiranička strana organskih demokracija (ili društava etno-nacionalizma) prilično je jasna, međutim činjenica je da i većina danas egzemplarnih i dobro konsolidiranih liberalnih demokracija ima prošlost okupanu u krvi: u većini ovih društava počinjena je izvjesna razina etničkog čišćenja dostatna da proizvede jedno suštinski etnički homogeno građansko tijelo. U njihovoj prošlosti, etničko čišćenje i demokratizacija išli su ruku pod ruku. (Mann, 2005)

4. 0 Mračno doba

U perspektivi Tradicionalističke škole – koju možemo naći ponajbolje izloženom u djelima R. Guénona i F. Schuona – historija čovječanstva dijeli se na četiri faze ili četiri doba, koja su u klasičnoj antici bila označena kao zlatno, srebreno, bronzano i željezno doba. (Guénon, 2004) Kroz ove četiri faze se odvija postepeno slabljenje ili zastiranje duhovnih sposobnosti čovjeka. Moderno doba, ili u hinduizmu Mračno doba (Kali Yuga), jeste vrijeme u kojemu "oko srca," čovjekov duhovni i intelektualni kapacitet, postaje gotovo posve zatvoreno. Razlog zašto ovo "ciklično razmotavanje" historije mora ići silaznom putanjom, jeste taj što, metafizički govoreći, kozmičko Očitovanje kao takvo podrazumijeva stupnjevito udaljavanje od Božanskoga Počela, ili, radije rečeno, stupnjevito zastiranje Počela pri kojem svaki novi zastor na Licu Apsolutnog predstavlja Njegovo novo očitovanje, ali na jedan udaljen i zatamnjen način. (Schuon, 2011) Ova činjenica udaljavanja i pomračenja mora imati svoje odraze na ravni vremena u odnosu na stanje čovječanstva, koje podrazumijeva čovjeka i u individualnom i u kolektivnom smislu. To je izraženo i predajom Poslanika Muhammeda u kojoj se kaže da nijedno vrijeme neće doći, a da iza njega neće uslijediti vrijeme koje će biti gore od vremena toga, dok eshatološka učenja svih velikih religija svijeta izražavaju istu doktrinu kada govore o posljednjim vremenima, apokalipsi, i Sudnjem Danu. (Schuon, 2008)

U djelima René Guénona, Mračno doba je označeno i kao doba Kvantiteta. Kvantitet i Kvalitet su dva počela sveopćeg Očitovanja koja odgovaraju Esenciji i Supstanci, ili, na razini obličnog očitovanja, "formi" i "materiji" iz kojih proistječe svekolika egzistencija i od kojih su sva bića sastavljena i izvedena, na način da svako biće u sebi ima nešto što korespondira i jednom i drugom počelu. (Guénon, 2001) Prema tome, kvalitativno počelo odgovara duhu, intelektualnosti, i unutarnjem; dok kvantitativno počelo odgovara materiji, rezonovanju, i vanjskome. Razvijanje sveopćeg Očitovanja polazi od najviših izraza kvalitativnog počela ka sve većoj redukciji u pravcu kvantitativnog. Na čisto ljudskoj ravni, to znači da čovjek posljednjih vremena postaje sve više raspršen u mnoštvenom i vanjskom kojim korespondira njegov kapacitet racionalnog uviđanja i analiziranja. (Guénon, 2004) U Mračnom dobu, stoga, prevladava čisti racionalizam, dočim je u početnim fazama prevladavala intelektualna intuicija, ta vrsta Objave koja ne dolazi "odozgo" već "iznutra" i omogućuje čovjeku da u svakoj očitovanoj stvari vidi izraz Božanske Biti ili, bolje rečeno, koja svijet čini "metafizički transparentnim." (Schuon, 2011; 2008) U guénonianskoj perspektivi, suodnos između svođenja stvari na brojčane izraze i predominacije jedne čisto racionalne sposobnosti u čovjeku, dobiva svoj posebni izraz u modernoj empiričkoj i eksperimentalnoj znanosti koja ne priznaje ništa izuzev materije i mjerenja. Sve što ne može biti izvagano, izbrojano, izmjereno, ili na ovaj ili onaj način kvantificirano, u stvarnosti biva viđeno kao nedokazivo i nepouzdano. Ovakvo viđenje stvari čini svijet krutog materijalizma i racionalizma u kojem se čovjekovo okruženje opisuje jedino u terminima fizike, hemije, i biologije, dok sam čovjek biva sveden na jednu animalnost s krajnje evoluiranim oblikom svijesti. (Cf. Guénon, 2001)

Prema nauku Tradicionalističke škole, evolucija ne postoji; postoji jedino suprotno kretanje, naime devolucija. Svijet se kreće od zenita ka nadiru, a ne obratno; razmotavanje Sveopćeg Očitovanja pada od najviših ka najnižim razinama, a to znači da uznošenje racionalizma i materijalizma do svojih krajnjih granica predstavlja razvijanje najnižih sposobnosti u čovjeku. (Guénon, 2004) To silazno kretanje se ne tiče samo individualnog čovjeka, već i čovjeka kao kolektiviteta, koji također biva sveden na svoju čisto materijalnu i kvantitativnu stranu. Unutarnji život čovjeka, kvantitativnom svjetonazoru moderne psihologije, biva objašnjen nagonima i supresijom nagona; u popularnom shvatanju, ljudska vrijednost često biva kvantificirana i izražena u novčanoj vrijednosti (net worth) onoga što je čovjek u životu uspio ostvariti, ili pak u vrijednosti njegovog doprinosa progresu društva, bilo materijalnom razvoju ili ispunjenju emocionalnih i sentimentalnih ugoda gledalaca. (Guénon, 2001) Ljudski život, u toj

perspektivi, crpi svoju vrijednost iz čisto individualističkih ambicija ili iz herojskih podviga, kojima uzrok nije postavljen u idealu koji bi, po svojoj prirodi, bio iznad ljudskog, već upravo u ljudskom ili grubo kolektivnom.

5.0 Nacionalizam i uniformnost

Individualizam, kao ideologija negiranja svakog počela višeg od same individualnosti, i kolektivizam, kao ideologija afirmisanja značaja ljudskog društva kao kvantitativne sume autonomnih i atomiziranih individua, u Tradicionalističkoj školi nisu promotrene kao dvije opozitne tendencije, već dvije strane istog počela, koje bi se mogle nazvati individuacijom i uniformizacijom. (Guénon, 2004; 2001) Kvantitet je, metafizički gledajući, principium individuationis, naime počelo koje ljude upojedinjava i čini ih odjelitim ili zasebnim. Ova operacija upojedinjavanja, prema Guénonu, ide do razine na kojoj ljude preobražava u čiste i proste "jedinice" i ništa više, što opet u ravni "kolektivnog" preobražava zajednicu u jedan "kvantitativni multiplicitet" sačinjen od individua koje nalikuju "atomima" lišenim svake kvalitativne determinacije. Ovaj proces zaravnava društvo u neku vrstu sivila uniformnosti, bilo da je riječ o ljudima samim ili o stvarima koje ih okružuju. (Guénon, 2001: 47-48)

Djelovanje počela individuacije i uniformizacije posebno je očigledno u modernoj industrijskoj proizvodnji – koja je posve kvantitativna i uniformna, za razliku od nekadašnjih zanata – u kojoj ljudi postaju lišeni svoje uloge stvaralaca: u njoj ljudski rad ne nosi u sebi ništa što izražava dušu čovjeka, već je diktiran "modelom," kojeg je potrebno umnožiti, i "normom," koju je potrebno ostvariti. Ukoliko jedna ljudska radna jedinica prestaje da radi u industrijskom pogonu, ona lako biva zamijenjena drugom radnom jedinicom bez da to ostavlja ikakav trag na stvarima koje pravi. To u suštini izvodi posvemašnju dehumanizaciju rada, utoliko što proizvod rada suštinski ne podrazumijeva čovjeka niti čovjek podrazumijeva proizvod kojeg pravi. (Guénon, 2001) Slično tome, dehumanizacija društva označava pripadnost jednoj ogromnoj zajednici, naciji, u kojoj su ljudi ništa više osim jedinica zaravnjenih u sivilu jedne uniformne masovne kulture i u kojoj je njihov mentalni format duboko određen nacionalnim identitetom i vladajućom ideologijom.

Historijski začeci nacije mogu se naći u pojavi protestantizma, kojeg tradicionalisti smatraju velikom prekretnicom koja je označila konačni prekid odnosa religijskog i sakralnog u Evropi, kao i prevlast racionalnog nad Intelektualnim, s tim je slijedilo uništavanje crkvene

hijerarhije i vulgarizacija vjere, koja je postala lišena svog liturgijskog i biblijskog latinskog jezika. (Stoddart, 2009) Prevođenje svete knjige na vernakulare doprinijelo je lingvističkoj standardizaciji i, u krajnjemu, formiranju jedinstvenih govornih područja na gotovo nepreglednim teritorijama. (Gellner, 1983) Razvoj štamparskog stroja, i svakodnevno objavljivanje ogromnog broja štampanih materijala (konačno i dnevnih novina koje su izvještavale o dešavanjima na različitim stranama jednog ogromnog nacionalnog teritorija) doprinijelo je stvaranju osjećaja dijeljenja zajedničke sudbine, i tako pripadanja istome nacionalnom korpusu, kod miliona ljudi koji nekoć nisu imali ništa jedni s drugima. (Anderson, 1991)

Postavljanje naglasaka na individualnom i racionalnom – što je, prema Maxu Weberu, bila osnovna odlika protestantizma — omogućilo je pojavu Prosvjetiteljstva, a time i formiranja ideje društvene jednakosti, i, u konačnici, jednog demokratskog uređenja društva. Pored toga, kapitalizam, kao vrhunaravni izraz vladavine kvantiteta, svoje ishodište također ima u reformaciji i protestantizmu, to jeste u duhu racionalizma i kalkulacije koji se ugnijezdio u vjeri koja je postala lišena sakralne dimenzije i posve okrenuta ka vanjskim aktivnostima (tj. ka radu kao izrazu pobožnosti par excellence) koje su uzrokovale gomilanje bogatstva neophodnog za razvoj kapitalizma. (Weber, 2001) Efekti kapitalističkog sistema danas se najbolje razaznaju u nezajažljivoj pohlepi koja se prometnula u kategorički imperativ ljudske vrijednosti, zatim u vulgarizaciji društva u ime profita, i posvemašnjoj destrukciji prirodnog okruženja koja prijeti da dovede do letalnog ishoda cjelokupno čovječanstvo.

Promatrano sa historijskog stajališta, isto počelo koje je očitovalo kapitalizam očitovalo je jedan izrazito kruti oblik kolektivizma sa devastirajućim posljedicama: naime, socijalizam, koji je bio zamišljen kao odgovor na evidentne društvene nepravde kapitalizma, ali također zasnovan na duhu racionalizma i na jednom prometeanskom nastojanju čovjeka da svojom kalkulacijom (to jeste svojim racionalnim kapacitetom) kontrolira i predvidi sav život društva. Ta "fatalna oholost" čovjeka, kako je naziva F. A. Hayek (1990), skončala je u posvud prisutnoj gladi i diktaturi kad god se nametnula u svom najidealnijem obliku: komunizmu. Dehumanizirana koncepcija čovjeka u komunizmu nije ništa drugo do uznošenje ideje nacionalizma do krajnjih granica. Pored komunizma, kolektivizam izražen u obličju socijalizma imao je svojih uspona i u sličnim ideologijama, poput nacional-socijalizma – te karikature tradicije i zajednice koja je omogućila da se dogodi genocidni zločin utemeljen na jednom zlokobnom idealizmu. (Hayek, 2001) Pa ipak, svaki se socijalizam ne može ocijeniti kao neprihvatljiv:

u svim religijama svijeta, i tokom cijele povijesti čovječanstva, bilo je skrbi za nesretnike u društvu i prisilne redistribucije bogatstva kojoj je cilj bio da pomogne ugrožene skupine. Briga za siromašne i obespravljene, koja je evidentna u nekim oblicima i danas živućeg socijalizma, nije suprotna sa tradicionalnim pogledom na svijet, ali ono što mu jeste suprotno je jedna kolektivistička devijacija koja ima ambiciju da zaposjedne mjesto Boga i posve dokine slobodu čovjekovog djelovanja u društvu.

Motreći sa čisto socijalnog aspekta, najvažniji doprinos razvijanju jednog posve uniformnog kolektiva građanskih jedinica bio je moderni sistem nacionalnog obrazovanja, osmišljen kao podrška industriji i modernoj organizaciji rada. Taj sistem bio je centraliziran, načinjen za cjelokupnu naciju, otvoren za sve jednako, ili nametnut svima jednako, i toliko razgranat da ga je jedino država mogla finansirati. Vremenom, on je postao najbitnijom stavkom u ljudskom društvu, bitnijom i od prava na legitimnu upotrebu nasilja kojeg je mogla imati jedino država, i čak toliko važnom da bi se moglo reći kako "u temeljima modernog društvenog poretka više nije stajao egzekutor nego profesor." (Gellner, 1983: 34) Razlog tome je bila činjenica da je pismenost postala "nužnim uslovom efektivnog i moralnog članstva u jednoj modernoj zajednici," tako da je jedino pismen čovjek mogao ostvarivati svoja prava i "dosegnuti nivo primanja i način života kompatibilan sa važećim shvatanjima ljudskog dostojanstva." (Gellner, 1964: 158) Čovjekovo obrazovanje postalo je najvažnijim pologom u životu, a poruka kulture, koja se kroz njeg pronosila, stvarala je identitet prosječnog građanina, obrazovala njegovu svijest, njegov sistem vrijednosti, svrhu života, kao i njegovu ultimativnu lojalnost koja više nije bila dug ni duhovnom ni temporalnom autoritetu, već naciji oznamenjenoj u novonastaloj kulturi. (Gellner, 1983)

Prema Guénonu, obrazovni sistemi, u modernom nacionalnom društvenom uređenju, kao nikad prije u povijesti, polazili su od pretpostavke da je svaki pojedinačni čovjek jednako spreman za bilo šta i da je jedan način obrazovanja podesan za sve, mada priroda nigdje ne nudi primjere takve jednakosti, jer bi to podrazumijevalo posvemašnju sličnost među pojedinačnim osobama. Iako moderni uniformizirajući obrazovni sistem, ma kako snažan njegov utjecaj bio, ne može zatomiti razlike u sposobnostima, interesima, i talentima između različitih ljudskih bića, i dati iste rezultate za sve, on još uvijek može zatomiti u svima intelektualne i duhovne mogućnosti koje nadilaze nivo prosječnog. (Guénon, 2001: 51) Ovdje bi se moglo spočitati da je religija u kulturi i edukaciji modernog nacionalizma veoma često bila prominentna, pa ipak takva prominentnost je čisto

prividnog karaktera, jer je njezina uloga u tom sistemu u stvarnosti bila sekundarna i postavljena u funkciji sekulariziranog kolektivnog bića. Naprotiv, činjenica je da religija u mozaiku nacionalizma postaje posebice površna stvar: moderni teolozi uvelike razmatraju drevna učenja i simbolizme svojih religija kao konceptualna i ritualna sredstva kojima društvena / nacionalna tradicija afirmira svoje vrijednosti, svoj kontinuitet, i svoju solidarnost, sistematski zanemarujući razliku između takve redukcionističke vjere i one duhovnosti koja joj je prethodila u prijašnjim vremenima. (Gellner, 1983: 56)

Pa ipak, unatoč svim zloupotrebama religije, i površnosti koja je prati u vezivanju sa nacionalizmom i modernošću, njezino mjesto u društvima današnjice nije besmisleno. U kontekstu političkog, veoma bitno metafizičko učenje, inkorporirano u Tradicionalističku školu, jeste učenje o nestvorenom i stvorenom Logosu. Nestvoreni Logos je oličenje Relativnog u Apsolutnom, koje je "silazno" i daje očitovanje i svijet; s druge strane, stvoreni Logos – "održavanje" Apsolutnosti u Relativnosti – je "uzlazno" i ujedinjujuće, i može se razmatrati pod obzirom svekozmičke ljepote, dobrote, vrline, sklada, i simbolizma, ili, na razini religije, kao Objava, Poslanik, Avatar, Sakrament. (Stoddart, 2009: 85) Prema Schuonu naši stavovi u pogledu relativnih stvari (poput Božanskih odraza na zemlji: istina, pravda, vrlina, ljepota) podrazumijevaju naš sami suodnos s Bogom, budući da "ono što je 'ispod' ne može obožavati ono što je 'iznad' ako ono što je 'lijevo' ne štuje ono što je 'desno'," i budući da "naš suodnos s Bogom podrazumijeva naš suodnos s Božijim odrazom na zemaljskoj ravni." (Stoddart, 2009: 32) To implicira da na razini društva, politike, i zakona, stvoreni Logos također ima svoje izraze: u tom kontekstu on se odražava kao božanska hijerarhija i usklađenost društva sa Božijim poretkom (ordo Dei). To podrazumijeva tradiciju kao moralni zakon po kojem društvo živi, i to implicira pravo društva da prenese moralni sud o dobrom i lošem na buduće generacije, mada nivo tolerancije na izvjesne stvari može biti modificiran. Taj moralni sud određen je pojedinačnom religijom koja tradicionalno dominira dotičnim prostorom i u skladu sa čijim moralnim počelima, čak i u modernim vremenima, pravni sistem društva treba biti usklađen u najvećoj mogućoj mjeri. Kada to ne bi bilo tako, društvo bi izgubilo svaki razlog postojanja i skončalo bi u jednom besmislenom moralnom relativizmu, koji bi prethodio anarhiji i dezintegraciji zajednice lišene moralne baze i ikakvog pojma o zajedničkim mjerilima ljudske vrijednosti. (Cf. Devlin, 2011)

6.0 Etnonacionalni sukobi

Nacionalna kultura, kao što smo već spominjali, bila je uzrok ljudskog stradanja manifestiranog u formi asimilacija, masovnih deportacija, etničkih čišćenja i genocida, koji su pogađali brojne narode nakon pada velikih multikulturalnih imperija. Njezino insistiranje na uniformnosti, učinilo je nemogućim postojanje značajnih kulturalnih razlika u društvu i nalagalo je razdvajanje kulturalnih zajednica u zasebne političke jedinice / države, koje su po definiciji morale biti homogene. U dvadesetom stoljeću, demokratizacija post-komunističkih i post-kolonijalnih područja bila je označena preplitanjem religije i jednog rasističkog nacionalizma, što je bila kombinacija koja je obično proizvodila gorko suparništvo među susjednim etno-religijskim zajednicama. (Stoddart, 2009) U ovoj perspektivi etničkog nacionalnizma, različite kulturne kategorije odlikovane dijakritičkim znacima kao što su religija, jezik, rasa, porijeklo, i običaji, bile su uobzirene kao inherentno različite i podređene kategorije. Ove zajednice nacionalnih outsidera, nadalje, uglavnom su bile predstavljane kao kulture koje kontaminiraju životni prostor i koje bi trebale biti ili posve eliminirane iz društva, ili barem, poput svakog drugog defekta i nesavršenstva, učinjene nevidljivim. Otuda izvire potreba za zaštitom, sprječavanjem, i kulturalnom dekontaminacijom koja postaje opsesijom etnonacionalizma. (Cf. Balibar & Wallerstein, 1991)

Etnonacionalizam je često kulminirao ratom za etnički čiste teritorije. Iako ovi ratovi podsjećaju na "svete ratove" davnašnjih vremena, ono što ih uzroke jeste "jedna opsesivna mržnja koja proždire svakodnevne misli ogromnih narodnih masa," takva mržnja prema drugoj kulturalnoj zajednici niti je bila prisutna niti je mogla biti prisutna u predemokratskom i prenacionalnom društvu davnašnjih vremena. (Petersen, 2002: 62) Mogućnost za nju ukazala se tek sa promicanjem kulture u iznimno bitan aspekt ljudskog bitisanja, kao i razvojem rasističkih ideologija koje su određene kulturalne grupe stereotipizirale kao manje vrijedne i prijeteće. Ideologija "religijskih" grupa zatrovanih etnonacionalizmom sve je samo ne tradicionalna. Ono što se sa sigurnošću može reći, jeste da duhovna, intelektualna, i sakralna dimenzija posve izostaje iz ovakvih zajednica: površnost, fokus na kruto vanjskome u religiji, i brutalnost, jeste ono što ih obično karakterizira, i uglavnom po završetku međuetničkih sukoba, okrutna uskogrudnost etnonacionalizma traži protivnike u svojoj vlastitoj etničkoj grupi koje bi trebalo istrijebiti ili izgnati. (Stoddart, 2009)

Teško da bi išta moglo biti suprotnije sa učenjem Tradicionalističke škole. I René Guénon i Frithjof Schuon dali su jednu oštru kritiku moderne civilizacije koja se ponavlja kroz njihove knjige i radove. Modernu civilizaciju, zbog njezinog materijalnog napretka, oni nisu promatrali superiornom, već naprotiv duhovno inferiornom i najgorom od svih zastranjenja. Također, zahtijevali su duboko razumijevanje među tradicionalnim kulturama: iako su obojica autora istrajavali na praktikovanju jednog duhovnog puta i jedne tradicije, iz njihovog se učenja ne može izvesti poruka koja bi podrazumijeva isključivanje drugog. To je zato što je Tradicionalistička škola duboko univerzalistička: u svom interesovanju za religijski fenomen ona se ne svodi na jedan pojedinačni oblik življenja, mišljenja i vjerovanja, već kao očitovanje Božanske Zbilje promatra različite religijske tradicije svijeta i nastoji razumijevati njihove perspektive u cjelokupnoj njihovoj raznolikosti. To često nameće pitanje kako je evidentna različitost ovih tradicionalnih oblika razriješena unutar ove škole mišljenja? Naime, u kontekstu Tradicionalističke škole, različitost – i često, pojavna divergentnost – tradicionalnih formi, jezgrovito je objašnjena predstavljajući da su različite religije, u odnosu na sophia perennis, nalik različitim bojama duge u odnosu na bezbojnu svjetlost: ova svjetlost, iako sadržava sve ove boje u samoj sebi, nije poistovjećena ni s jednom od njih, dočim ove obojene svjetlosti otkrivaju tek jedan pojedinačni obzir ove nadformalne svjetlosti i prilagođuju ga pojedinačnim mogućnostima primanja i imaginacije ljudskog duha, koji je sam po sebi učinjen različitim od vremena do vremena i od jednog geografskog područja do drugog. Kao što je F. Schuon rekao: iz svoje sveobuhvatne milosti, Bog je govorio u jeziku svakog od velikih odsječaka čovječanstva, šaljući svim ljudima i Istinu i Put spasenja. (Schuon, 2008)

7.0 Zaključak

Tradicionalistička perspektiva nacije i nacionalne kulture zasnovana je na metafizičkom nauku o ciklusima čovječanstva i smjeni kvalitativnog ili kvantitativnog počela u Božanskom Očitovanju. Prema ovom učenju, ono što se javlja u posljednjim vremenima, koja odražavaju prevlast kvantiteta, jeste jedna nepregledna zajednica, sačinjena od atomiziranih individua zaravnjenih u jednolikoj kulturi baziranoj na počelima individualizma i egalitarnosti. To je zajednica koja ne prepoznaje vertikalni uzrok niti duhovni autoritet u društvu. Iako kultura te zajednice može biti izmiješana sa religijom, kao u slučajevima etnonacionalnih zajednica, ona, u viđenju Tradicionalističke škole, može predstavljati jedino eksteriorizaciju i zagađenje religijske perspektive. Nacionalne kulture, sve i kada

se doimaju kao da prepoznaju važnost religije, u sebi se svode na ateizam i sekularizam koji stoje u samom počelu nacije. Stoga, u tradicionalističkoj perspektivi, nacija je izraz posljednjih vremena: to znači da je ona izraz demijurškog metafizičkog počela i da kao takva u društvo i u ljudske duše, koje su duboko identificirane s njezinom površnom ideologijom, može unijeti jedino duhovnu pometnju i subverziju.

Politički pogledi koji bi u našem vremenu bili u skladu sa Tradicionalističkom školom ne podrazumijevaju samo ono što bi čovjek trebao da prihvati, koliko ono što bi trebao da odbaci. Tu bismo najprije mogli staviti ono što čini moderni humanistički svjetonazor i različita kolektivistička strujanja koja izviru iz njega, poput socijalizma i nacionalizma. Kako bilo, nijedno od ovih odbacivanja ne bi trebalo biti bazirano na nekom slijepom slijeđenju i totalnosti isključivanja. Recimo, odbacivanje socijalizma više je odbacivanje ideja elimininiranja privatnog vlasništva i dubokog zadiranja države u ekonomske interakcije slobodnih ljudi, negoli odbacivanje ideje da bi društvo trebalo nastojati da zadovolji prava i potrebe mnogih podređenih i obespravljenih grupa kroz izvjesne oblike i nivoe redistribucije bogatstva. Nadalje, odbacivanje nacionalizma nije odbacivanje identifikacije sa svojim narodom ili mjestom poticanja – što je u svakom slučaju prirodna činjenica, kao i obitelj – to je prije svega odbacivanje identifikacije sa kultom države, odbacivanje nacionalnog ponosa i ostrašćenosti, opravdavanje nedjela i zločinstava počinjenih u ime nacije ili države, kao i odbacivanje prijezira prema drugim etno-nacionalnim zajednicama; također, to je i odbacivanje krivotvorene historije – koja denigrira druge zajednice ili izvrće povijest vlastite – kao i krivotvorene kulture bazirane na toj historiji i novostvorenoj ideologiji. (Cf. Schuon, 2012) Moglo bi se reći da je jedan ogroman dio opusa cjelokupne Tradicionalističke škole posvećen odbacivanju predrasude "superiornosti," kao i pozivu na razumijevanje različitih kulturalnih i religijskih perspektiva koje se danas odbacuju bilo iz religijske isključivosti takozvanih konzervativaca ili iz one isključivosti tako prirođene sekularnim modernistima koji sebe vide liberalima.

Literatura:

1. Anderson, B. (1991). Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. London: Verso.
2. Balibar, E., & Wallerstein, I. M. (1991). Race, Nation, Class: Ambiguous Identities. London: Verso.
3. Devlin, P. (2011). "Morals and the Criminal Law." u Jeske, D., & Fumerton, R. (ur.), Readings in Political Philosophy: Theory and Applications, (430-445). Peterbrough: Broadview Press.
4. Gellner, E. (1964). Thought and Change. London: Weidenfeld and Nicholson.
5. Gellner, E. (1983). Nations and Nationalism. Oxford: Basil & Blackwell.
6. Gellner, E. (1992). "Nationalism in the Vacuum." u Motyl, A. (ur.), Thinking Theoretically About Soviet Nationalities, (243-254). New York: Columbia Press.
7. Guénon, R. (2001). The Reign of Quantity and the Signs of Times. Ghent (NY): Sophia Perennis.
8. Guénon, R. (2004). The Crisis of the Modern World. Hillsdale (NY): Sophia Perennis.
9. Hayek, F. A. (1990). The Fatal Conceit: The Errors of Socialism. Chicago: University of Chicago Press.
10. Hayek, F. A. (2001). The Road to Serfdom. London-New York: Routledge Classics.
11. Hobsbawn, E. (1983). The Invention of Tradition. Cambridge: Cambridge University Press.
12. Lupp, S. (2005). "Civil Liberties and Democracy: Western Ideas or Essential Tools." u Hogan, J. P. (ur.), Cultural Identity, Pluralism and Globalization, (187-264). Vol. 1. Washington: The Council for Research in Values and Philosphy.
13. Mann, M. (2005). The Dark Side of Democracy: Explaining the Ethnic Cleansing. New York: Cambridge University Press.
14. Perry, W. (1999). "The Revival of Interest in Tradition." u Fernando, R. (ur.), The Unanimous Tradition: Essays On The Essential Unity Of All Religions, (3-20). Sri Lanka: The Sri Lanka Institute of Traditional Studies Press.

15. Petersen, R. D. (2002). Understanding Ethnic Violence. New York: Cambridge University Press.

16. Schuon, F. (1999). Language of the Self. Bloomington: World Wisdom.

17. Schuon, F. (2008). Razumijevanje islama. Sarajevo: El-Kalem.

18. Schuon, F. (2011). Ezoterizam kao Počelo i kao Put. Sarajevo: Connectum.

19. Schuon, F. (2012). Preobraženje čovjeka. Sarajevo: Dobra Knjiga.

20. Stoddart, W. (2009). Prisjećanje u svijetu zaboravljanja: razmišljanja o Tradiciji i post-modernizmu. Sarajevo: Dobra Knjiga.

21. Weber, M. (2001). The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism. London & New York: Routhledge.

22. Weber, M. (2004). The Vocation Lectures: Science as Vocation and Politics as Vocation. Indianapolis – Cambridge: Hackett Publishing Company.